

HOLOKAUST – JEDINSTVENI ISTORIJSKI FENOMEN

Apstrakt: Tekst govori o političkim, ekonomskim, pravnim i ideološkim prilikama koje su dovele do uobličavanja rasnog antisemitizma u Nemačkoj i bile uzrok Holokausta. Bavimo se i primerima Holokausta u NDH i Srbiji. Deo teksta je posvećen lošem sistemu vrednosti u savremenom društvu koje negira Holokaust i njegovu jedinstvenost, kao i načinima na koje bi trebalo zauzeti stav o etički ispravnom pristupu tumačenja Holokausta.

Ključne reči: Antisemitizam, Jevreji, Arijanizacija, Konačno rešenje, Treći Rajh, Negiranje Holokausta.

Političke i društvene prilike koje su dovele do generisanja rasne ideologije u Nemačkoj i širenja rasnog antisemitizma

Jedna od najdalekosežnijih destruktivnih posledica Prvog svetskog rata bila je uspon radikalnih ideoloških pokreta.¹ Jedan od tih pokreta je bio nacionalsocijalizam koji se razvio u Nemačkoj. Ova ideologija je osnovnu snagu crpela iz rasnog antisemitizma.

Posle Prvog svetskog rata nemačka država je pristala da isplati reparacije oštećenim državama. Dug koji je trebalo da isplati nemačka država bio je 269 milijardi i zlatnih maraka, odnosno oko 96.000 tona zlata. Isplata reparacija je dovela Nemačku do bankrotstva. Iz toga je proistekao loš materijalni položaj i beda njenih stanovnika. U Nemačkoj je vladalo siromaštvo i nezaposlenost. Ljudi su krivca za svoje nevolje tražili u drugim osobama i grupama. Izlaz iz svoje nezavidne situacije su pronašli u ideologiji fašizma², nacionalizma i rasizma.

Pojava i sprovođenje Holokausta je jedinstven slučaj u ljudskoj istoriji. Do prilika za njegovo idejno i političko oformljenje i njegovo sprovođenje je došlo usled niza nepovoljnih okolnosti i međunarodnim odnosima. Na njegovo formiranje su uticali i politički, pravni i ekonomski odnosi u svetskoj zajednici i niz psiholoških činilaca koje su, u navedenim uslovima, uticale na svest običnih građana u tim državama. Ovi činiooci su doveli do “iskrivljene svesti” stanovništva³ u zemljama koje su zagovarale ideologiju fašizma i nacionalsocijalizma, Italiji i Nemačkoj. Holokaust, u svom najbestijalnijem obliku je generisan rasnom ideologijom u Nemačkoj i njenoj politici rasnog antisemitizma.

¹ Ovi pokreti su zadobili političku moć u nekoliko glavnih evropskih država. Komunistički pokret je naglašavao jednakost svih ljudi, a nacizam je isticao posebne odlike određenih rasno superiornih nacija.

² “Tomas Man je smatrao da je fašizam sveprisutna bolest vremena, a “Ponosno poslušni Nemci” su lako oboleli”. Boško Telebaković, Osobine nacizma, Godišnjak 2007, Beograd, 2007, str. 170.

³ Da bi se namere političke elite ispunile, bilo je nophodno da se izvrši homogenizacija pojedinačnih svesti građana i da im se svima ideja poslušnosti prema vođi nametne kao njihova sopstvena. Čisti Arijevci su morali da budu kao jedno telo, da budu okupljeni u jednu celinu, u nacionalni i odgovarajući politički totalitet. Oni bi imali ista prava i obaveze, ali bi njihov osnovni zadatak bio da stvaraju u interesu nacionalne zajednice, a nikako protiv nje. Pojedinaac se svodio tek na njen delić - da služi vođi.

Po rasnim teoretičarima, u ljudskom društvu i čovekovoј istoriji, ključnu ulogu imaju rase, a zadatak dvadesetog veka je da obezbedi rasnu čistotu čovečanstva. Veliki cilj, rasna čistota je totalan cilj, on je najvredniji, i čak je i jedini. Rasističko “totalitarno otkrovenje“ donelo je svetu tvrdnju da univerzumom vlada pobeda boljeg nad gorim. Germanska rasa je ta koja predstavlja najviši izraz najbolje ljudske rase i njima zato pripada pravo na vodeće mesto u svetu.⁴ Oni treba da zasnuju svoju imperiju. Treći Rajh nije bio teritorijalo ograđen. On se prostirao svuda gde je bilo pripadnika više, germanske rase⁵. U projektovanom “novom poretku“ i “životnom prostoru“ za nemački narod nije moglo biti niti jednog pripadnika niže rase.

Antisemitizam je najkobnija manifestacija mržnje među ljudima⁶. Jevreji su označavani kao faktor koji ugrožava bilošku, kulturnu, ekonomsku i političku egzistenciju nemačkog naroda ali i ostalih naroda među kojima su živeli⁷. Jevreji su niža rasa i oni prljaju germansku rasu i zato ih treba uništiti. Uništenje Jevreja, kao niže rase, nije bilo ograničeno samo na područje Evrope. Ono je zahvatalo i prostore azijskih delova Sovjetskog Saveza i porostore na afričkom kontinentu⁸.

U Nemačkoj su donete antijevrejske mere. Nacisti su 1. aprila 1933. godine objavili bojkot jevrejskih radnji i preduzeća. Iste te godine stupio je na snagu “Zakon o reorganizaciji profesionalne radne službe“. Po ovom zakonu Jevreji su ostali bez radnih mesta.

Septembra 1935. godine su doneti Nirnberški zakoni. “Građanski zakonik Rajha“ i “Zakonik o zaštiti nemačke krvi i nemačke rase“.⁹ Po građanskom zakoniku Rajha je određeno koja osoba može da bude građanin Rajha. Po građanskom zakoniku Rajha Jevrejin ne može biti građanin Rajha. On nema pravo glasa i ne može se baviti javnom službom.¹⁰ Zakon o čistoti nemačke krvi i nemačke rase bio je donet kao preduslov za opstanak nemačkog naroda za sva vremena. Venčanje osobe kojom teče arijevska krv i Jevreja, zabranjeno je. Onaj ko bi to učinio biće kažnjen zatvorom.¹¹

“Konačno rešenje“, odnosno istrebljenje niže rase, sprovedeno je širom Nemačke i u okupiranim područjima po odluci vođe Trećeg Rajha. Nigde nije zabeležen tačan datum spominjanja ovog pojma. Ali to i nije bilo važno jer je Hitler uvek ponavljao svoju odluku o uništenju jevrejske rase. On ju je po prvi put izrazio u govoru u Rajhstagu, 30. januara 1939. godine: “ ... ko još jednom (Jevreji) budu gurali svet u rat ... (to) će biti uništenje jevrejske rase u Evropi!“¹² Nije u Trećem Rajhu bilo potrebno zapisivati reč vođe. Reč vođe, odnosno Firera, postajala je zakon.

⁴ Prema: Ernst Nolte, Fašizam u svojoj epohi, Beograd, 1990, 477.

⁵ Jisrael Gutman, Haim Šacker, Holokaust i njegovo značenje, Beograd, 2010, 163.

⁶ Maksim Gorki, O antisemitizmu, *Pregled*, knj. XIV, sv. 179-180, Sarajevo, 1938, 687-689.

⁷ Netrpeljivost prema razlikama i naglašavanje monolitne jedinstvenosti bile su određene pomoću termina rase ili nacije. Boško Telebaković, Osobine nacizma, *Godišnjak*, 2007, Beograd 2007, 161.

⁸ Jisrael Gutman, Haim Šacker, Holokaust i njegovo značenje, Beograd, 2010, 164-165; 171-175.

⁹ Andrej Mitrović, Vreme netrpeljivih, Evropa 1919-1939, Beograd, 1974, 299.

¹⁰ “Građanin Rajha jeste samo onaj državljanin koji je nemačke ili srodne krvi, a koji svojim ponašanjem dokazuje da je spreman i sposoban da verno služi nemačkom narodu i Rajhu ... On je jedini nosilac punog političkog prava“ Andrej Mitrović, Vreme netrpeljivih, Evropa 1919-1939, Beograd, 1974, 300.

¹¹ “... Pod pretnjom zatvora zabranjuje se brak između Jevreja i državljana koji su nemačke krvi ili srodne krvi“ Andrej Mitrović, Vreme netrpeljivih, Evropa 1919-1939, Beograd, 1974, 300.

¹² Jisrael Gutman, Haim Šacker, Holokaust i njegovo značenje, Beograd 2010, 86.

Članice ondašnje međunarodne zajednice su, prevashodno vodile brigu o svojoj unutrašnjoj i spoljnoj politici. One su vodile brigu o teritoriji svojih država i brigu o teritoriji svojih kolonija. Međunarodna zajednica je pokazivala nezainteresovanost, bezvoljnost i apatiju prema sudbini Jevreja u onim zemljama koje su zagovarale rasističku ideologiju. Ta apatija međunarodne zajednice onemogućila je čitave narode da se suoče sa opasnošću i da izvuku jasne zaključke o Hitlerovim akcijama. Usled neblagovremenog reagovanja međunarodne zajednice su stvoreni uslovi za pojavu i trajanje velike katastrofe.

Na međunarodnoj konferenciji u gradu Evijan, aprila 1938. godine, koju je sazvaio predsednik Amerike Frenklin Delano Ruzvelt razmatralo se pitanje jevrejskih izbeglica koje su želele da napuste Nemačku i njoj pripojenu Austriju.¹³ Konferencija nije pokazala pravo razumevane za položaj Jevreja u tim zemljama. Kvote za prijem izbeglica su bile jako male i nedovoljne.¹⁴ Iz pacifističkih razloga, međunarodna zajednica je vršila pokušaje da primiri Hitlera u teritorijalnim pretenzijama. Tek posle napada na Poljsku međunarodna zajednica je objavila rat Nemačkoj i njenim saveznicima.

Primeri Holokausta na teritorijama NDH i Srbije

Položaj Jevreja je bio ugrožen u Kraljevini Jugoslaviji antijevrejskim uredbama koje su objavljene u "Službenim novinama" od 5. oktobra 1940.godine.¹⁵ "Uredba o upisu u škole lica jevrejskog porekla u školskoj 1940/1941. godini" i "Uredba kojom se Jevrejima zabranjivalo trgovanje predmetima za ljudsku ishranu" su odmah stupile na snagu. Uredbe su poznate kao NUMERUS CLAUSUS.¹⁶

Na teritorijama Kraljevine Jugoslavije, koje su postale ratni plen Trećeg Rajha, posle "aprilskog rata" nastale su dve marionetske državne tvorevine: Nezavisna Država Hrvatska i Srbija. Antijevrejske mere su nastavljene i u okupiranim oblastima koje su nastale raspadom Jugoslavije.

Položaj Jevreja i Roma u Nezavisnoj državi Hrvatskoj je bio uređen "Zakonskom odredbom o rasnoj pripadosti" i "Zakonskom odredbom o zaštiti arijevske krvi i časti Hrvatskog naroda",

¹³ Marta 1938. godine je Treći Rajh izvršio anšlus, to jest pripojio Austriju.

¹⁴ Golda Meir, kasnije predsednik vlade Izraela, bila je posmatrač na konferenciji. U svojim memoarima je napisala: "Bilo je strašno sedeti u raskošnoj sali i gledati kako jedan po jedan predstavnik izjavljuje kako bi želeo da prihvati veći broj izbeglica, ali, na žalost, ne postoji mogućnost za tako nešto. Samo neko ko je doživeo slično iskustvo može da shvati kako sam se osećala na toj konferenciji – bila je to mešavina tuge, besa, frustracije i užasa." Jisrael Gutman, Haim Šacker, Holokaust i njegovog značenje, Beograd, 2010, 76.

¹⁵ *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, br. 229-LXXX-A, str. 1859, 5. oktobar 1940. godine. Prema: Mladenka Ivanković, *Jevreji u Jugoslaviji 1918 – 1952, Pisati istoriju Jugoslavije: viđenje srpskog faktora*, Beograd 2007, 119 – 139.

¹⁶ Ukoliko uvažimo relevantne statističke podatke za period 1939/1940 dolazimo do informacija da je bez mogućnosti pohađanja nastave ostalo 7.800 jevrejske dece svih uzrasta koja su već bila obuhvaćana sistemom školovanja, da je, potencijalno, ovo osnovno ljudsko pravo bilo uskraćeno za oko 3.000 dece koja su tek bila stasala za školu ... (ako analiziramo efekte Uredba kojom se Jevrejima zabranjivalo trgovanje predmetima za ljudsku ishranu dolazimo do zaljučka) ... da je ovom uredbom bilo pogodeno 7.530 lica u poziciji jedinog hranioca porodice. Mladenka Ivanković, *Jevreji u Jugoslaviji 1918 – 1952, Pisati istoriju Jugoslavije: viđenje srpskog faktora*, Beograd, 2007, 124.

“Zakonska odredba o državljanstvu“, “Zakonska odredba o zaštiti narodne i arijevske kulture hrvatskog naroda“ koji su doneti aprila 1941. godine.¹⁷

Spremnost Nezavisne Države Hrvatske za kooperativnost i gotovost da na svojim teritorijama dosledno sprovede sve odredbe “rasnog zakona” je imala dublje korene koji su sezali u projektovanu sliku o ponovnom “uspostavljanju“ pravog porekla hrvatske nacije. Za Hrvate su nove političke elite govorile da oni nisu narod slovenskog porekla već gotskog, odnosno arijevskog. Stanovništvo je trebalo da bude upoznato sa novim i izmenjenim nacionalnim identitetom. Arijanizacija u kreiranju hrvatskog nacionalnog identiteta kao i ugao pod kojim će se gledati ostvarenje ideje o “zdravom narodnom kolektivu“ bila je posledica vezivanja za ideologiju nacizma Trećeg Rajha.

Stanovništvo sa rasnim predznakom na koje su primenjivane mere represije je bilo jevrejsko. Već krajem aprila bila je uhapšena velika grupa jevrejskih intelektualaca i industrijalaca i studentske omladine¹⁸, koja je bila internirana u logoru Kerestincu zatim u sabirni logor na zagebačkom sajmištu, odakle su transportovani u Gospić, u logor na Jadovnom¹⁹ i na ostrvo Pag²⁰. U NDH je postojao najmasovniji koncentracioni logorski sistem u Jasenovcu²¹, uključujući i logor Stara Gradiška i druge logore koji su bili u sistemu logora Jasenovac. U logorskom sistemu Jasenovac su bili i koncentracioni logori za decu²².

Petnaestog aprila 1941. godine u Beograd je stigao Maksimilijan fon Vajs, nemački komandant okupiranog Balkana, a 17. aprila potpisana je безусловna kapitulacija Jugoslavije.

On je sa svojim štabom bio je ovlašćen da na jugoslovenskoj teritoriji koju zaposedaju Nemci oformi upravu. Srbija je stavljena pod direktnu nemačku vojnookupacionu upravu²³. Rešavanje jevrejskog problema u okupiranom Beogradu može se podeliti u tri faze.

¹⁷ Po ideološkoj i rasnoj analogiji, ovaj se princip primenjivao i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Nezavisna Država Hrvatska je imala jasno uređene zakone po kojima treba postupati sa pripadnicima građana nearijskog porekla. Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, uredili Dr. Josip Junašević, Dr. Miroslav Šantek, Zagreb, 1941. svezak I-XII, godište I.

¹⁸ Po razrađenim planovima o zaštiti krvi i časti arijevske rase prvo su uhapšeni pripadnici jevrejske intelektualne i ekonomske elite.

¹⁹ Prema: Mladenka Ivanković, Jevrejski intelektualci i studentska omladina među prvim žrtvama masovnih egzekucija kao mjera "kulture arijanizacije" Nezavisne države Hrvatske, *Tokovi istorije 1*, Beograd, 2013 0, 117-135.

²⁰ Koncentracioni logori Slano i Metajna.

²¹ Logor je osnovan sredinom avgusta 1941. godine, a prvi zatvorenici su stigli 20. i 21. avgusta da naprave barake u logoru. Prvi zatočenici bili su većinom muškarci, Jevreji i Srbi koji nisu likvidirani nakon zatvaranja ustaških logora Jadovno, Gospić i Pag. Logorski kompleks je građen od avgusta 1941. do februara 1942. godine.

Nemački kapetan Artur Hefner, oficir za transport, o logoru Jasenovac je zapisao: “Pod pojmom koncentracioni logor Jasenovac treba podrazumevati kompleks više logora, koji su, jedan od drugog udaljeni više kilometara, grupisani oko Jasenovca. Bez obzira na propagandu logora, tu se radi o logoru najgore vrste, koji se može porediti sa Danteovim “Paklom“. Dragoje Lukić, Bili su samo deca, Jasenovac, grobnica 19.432 devojčice i dečaka. Beograd, 2000, 41.

²² Kako su to brojna svedočanstva potvrdila, bili su najveći koncentracioni logori za decu u ovom delu okupirane Evrope, a trajali su isto toliko dugo koliko i logori u nacističkoj Nemačkoj. Prema: Mladenka Ivanković, On the other side of the world, children in death camps, in: *Genocide an Crimes of Nezavisna Država Hrvatska (Independent state of Croatia) Against Serbs, Jews and Roma in WWII*, The Proceedings, Banja Luka 19th and 20th May 2014 / The Sixth International conference Jasenovac [ed.dir. Smilja Avramov]; Banja Luka, Association “Jasenovac-Donja Gradina”, 2014, 329-339).

²³ Vrhovnu vlast na ovoj teritoriji predstavljala je nemačka vojna uprava poznata kao Vojna Uprava u Srbiji (nemački:

Militärverwaltung in Serbien)

https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%B4_%D0%BD%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%BE%D0%BC_%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%BE%D0%BC viđeno: 22.09 2015.

U prvoj fazi, koja je trajala od aprila do avgusta, nacisti su izvršili popisivanje i obeležavanje Jevreja u Beogradu, ograničili im slobodu kretanja, vršili pljačku imovine, uveli prinudan rad i razne vrste nameta. U drugoj fazi, koja je trajala do novembra, su koncentrisali odrasle muškarce u logor "Topovske šupe".²⁴ Prvi logoraši su bili Jevreji dovedeni iz Banata, a zatim i svo beogradsko muško jevrejsko stanovništvo. Logoraši su bili pretvoreni u taoce i streljani gotovo svekodnevno.²⁵ U trećoj fazi, u jesen 1941. godine kada je bilo uništeno muško beogradsko jevrejsko stanovništvo nemačka administracija je počela da traži pogodno mesto gde bi zatočila preostale Jevreje, žene, decu i starce, čija je starost, pol ili fizičko stanje onemogućilo da budu taoći. Od početka jeseni 1941. godine prostor Beogradskog sajma pretvoren je u nacistički koncentracioni logor Sajmište²⁶. Logor Sajmište je do polovine 1942. godine²⁷ bio koncentracioni logor za jevrejske žene i decu, pre svega iz Beograda. One su masovno umirale u logoru od gladi i iscrpljenosti ili su smrt našle u gasnim kolima na putu za Jajince²⁸. Život je u logoru ili u gasnim komorama izgubilo 6.500 Jevreja. Srbija je imala neslavnu ulogu da je ona bila prva okupirana zemlja u kojoj je "rešeno jevrejsko pitanje" po izveštaju generala Haralda Turnera od 29. avgusta 1942. godine²⁹.

Istraživači Holokausta smatraju da je "rešenje jevrejskog problema" u logoru Sajmište posebno značajan u kreiranju nacističke politike prema Jevrejima od tog vremena nadalje.³⁰ Upotreba gasnih kola i efikasna likvidacija civila prethodile su gasnim komorama u koncentracionim logorima.

Vojna uprava u Srbiji je sprovodila antijevrejske mere koje su bile u skladu sa nacističkim Ninberškim zakonom³¹. 31. maja 1941. godine doneta je Naredba koja se odnosila na Jevreje i Cigane. Njome je vojni zapovednik³² u Srbiji kodifikovao i sistematizovao dotadašnje postojeće antijevrejske mere. Pojedini istoričari smatraju da je sprovođenje mera Holokausta u Srbiji bilo blaže jer su se pojedine ličnosti jevrejske nacionalnosti u Srbiji spasle od mera Holokausta uz pomoć kvislinške vlade Milana Nedića.³³ Mi smatramo da sprovođenje mera Holokausta nad

²⁴ Prvi jevrejski logor smrti bio je „Topovske šupe“ za Jevreje muškarce iznad 14 godina. Obavljena su ukupno četiri masovna hapšenja. Prvo krajem avgusta, a poslednje i najveće 18. oktobra 1941. godine. Osim grupe 300-400 zatočenika predviđenih za radove oko osposobljavanja paviljona na Sajmištu, nije bilo živih Jevreja muškaraca. Ženi Lebl, Do konačnog rešenja, Jevreji u Beogradu 1941-1942, Beograd, 2001, 313; 321.

²⁵ Prema: Milan Koljanin, Nemački logor na Beogradskom Sajmištu 1941-1944., Beograd, 1992.

²⁶ Ova je odluka morala formalno biti u saglasnosti sa vlastima Nezavisne države Hrvatske (NDH) koja je imala vlast na toj teritoriji. Dozvolu hrvatskih vlasti dobio je nemački poslanik u Zagrebu Zigfrid Kaše, ali pod uslovom da uprava logora bude u nemačkim rukama i da se snabdevanje zatočenika vrši iz Beograda, a ne sa hrvatske teritorije.

²⁷ Pošto je uništena jevrejska populacija u Srbiji, Sajmište je korišćeno kao tranzitni logor i gubilište za civile, te simpatizere i pripadnike Narodno-oslobodilačkog pokreta iz čitave Jugoslavije.

²⁸ "Žrtve sa Sajmišta ugušene su ugljenim monoksidom u posebno izrađenom kamionu kasnije nazvanom "dušegupka". Ženi Lebl, Do konačnog rešenja, Jevreji u Beogradu 1941-1942, Beograd, 2001, 290.

²⁹ U avgustu 1942. godine, državni sekretar Harald Turner, izvestio je Berlin da je Srbija jedina zemlja u kojoj je problem Jevreja i Cigana rešen. "Beograd je bio prvi evropski prostor koji je zvanično proglašen Judenrein". World Jewish Congress, www.worldjewishcongress.org, videno: 16.07. 2015.

³⁰ Christopher Browning, The Final Solution in Serbia, The Semlin Judenlager. A Case Study. Yad Vashem Studies, XV, Jerusalem, 1983; Jovan Byford, Semlin Judenlager in Serbian Public Memory www.open.ac.uk/socialsciences/semlin videno: 22.09.2015.

³¹ Prema: Boško Zuckerman, Psihologija Holokausta (u daljem tekstu B. Zuckerman, Zagreb 2011.), Zagreb, 2011, 373.

³² Vojni upravni komadant u Srbiji.

³³ Prema: Bojan Dimitrijević, Vojska Nedićeve Srbije, Oružane snage srpske Vlade 1941 – 1945, Beograd, 2011, 479. Jaša Almulji, Stradanje i spasavanje srpskih Jevreja, Beograd, 2012, 238.

stanovnicima jedne države, makar i uz pojedinačne izuzetke, jeste izvršavanje mera Holokausta u toj državi³⁴ uz učešće domaće kvislinške vlasti.

Negiranje Holokausta i jedinstvenosti Holokausta

Pojam genocid je stvoren 1944 godine. Tvorac pojma genocid je poljski advokat, Jevrejin, Rafael Lemkin³⁵. Pojam genocid označava potpuno fizičko, ekonomsko i kulturno uništenje etničkih grupa. Međunarodni vojni sud, koji je zasedao od novembra 1945. godine do avgusta 1946. godine, u Nirnbergu, je optužio nacističke vođe za zločin protiv čovečnosti. U Ujedinjenim nacijama je 1946. godine ratifikovana Rezolucija o zločinu genocida. Pojam genocid definisan je u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida koju je Generalna skupština UN prihvatila 9. decembra 1948. godine³⁶. Savremeni izraz genocid i njegova upotreba su posledica Holokausta³⁷.

U pojedinim intelektualnim krugovima se zagovara negiranje jedinstvenosti Holokausta u širem istorijskom kontekstu koji bi uzeo u obzir različite narode, periode i lokacije masovnih zločina. Ovi istoričari navode primere masovnih zločina pre i nakon Holokausta: masakr Jermena u Turskoj tokom Prvog svetskog rata, zatim logore smrti u Sovjetskom Savezu, masakre u Kambodži i rat u Vijetnamu.³⁸

Holokaust se razlikuje od svih ovih ranijih pokolja po promišljenom i preciznom planiranju, sistematskom i bespogovornom izvršavanju bez ikakvih emocija. Izvršavanje Holokausta je vođeno sa strogom odlukom da se uništiti ceo narod. Niko nije mogao da se izuzme kada bude došao na njega red da bude ubijen. Niti u slučaju da se potčini i da prihvati veru ili da ropski radi.³⁹

Žrtve Holokausta su imale ispunjen život, imale su prijatelje, govorili su jezik zemlje u kojoj su rođeni, isticali su se u umetnosti i sportu, bili dobri radnici i privrednici i uvek su bili lojalni građani. Usled niza događaja i činilaca kakav se nikada ranije nije dogodio i usled spleta loših okolnosti pojavio se rasni antisemitizam. Kao posledica njegovog delovanja je nastupio Holokaust.

U politici pojedinih država je prisutna pojava da minimiziranjem memorije Holokausta, naročito u javnom mnjenju, zlo načinjeno tokom Drugog svetskog rata prema jevrejskom narodu bude umanjeno i potpuno zaboravljeno. Mladi naraštaji, koji nisu učili o Holokaustu, neće o njemu

³⁴ Srbiji je bila stavljena pod direktnoj nemačkoj vojnookupacionu upravu, te ona i nije imala ustrojstvo države.

³⁵ Izraz genocid je prvi put upotrijebio jevrejski advokat u Poljskoj Rafael Lemkin 1943. na osnovu grčke riječi "genos" (rasa, pleme) i latinske riječi "cide" (ubiti)

³⁶ https://sh.wikipedia.org/wiki/Genocid#Genocid_u_Drugom_svjetskom_ratu videno 24.09.2015.

³⁷ "Holokaust se odnosi na poseban genocid koji se dogodio u dvadesetom stoljeću. Pod okriljem države, nacističke Njemačke i kolaboracionista između 1933. i 1945. godine dogodio se sustavan progon i uništavanje evropskih Židova. Židovi su bili glavne žrtve – 6 milijuna je bilo ubijeno; Romi, hendikepirani i Poljaci bili su također meta zbog rasnih, etničkih ili nacionalnih razloga. Milijuni drugih, uključujući homoseksualce, Jehovine svjedoke, sovjetske ratne zarobljenike, političke disidente također su prošli patnje strašnog pritiska i smrti pod nacističkom tiranijom." Državni memorijalni muzej holokausta, Washington, D.C., SAD, Helena Strugar, Povijest, Definicije Holokausta. <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=6582&sec=2107>, videno 15.07.2015. godine.

U krajnjem ishodu potpuno ostavarenje politike Holokausta, odnosno "konačnog rešenja" značilo bi ostvarenje prve etape u arijanizaciji kulture, entiteta, svesti.

³⁸ Manfred Gerstenfeld, The Abuse of Holocaust Memory, Distortions and Responses, Jerusalem, 2009, 92 -97.

³⁹ Jisrael Gutman, Haim Šacker, Holokaust i njegovo značenje, Beograd 2010, 280.

ništa znati. Oni neće imati ovo iskustvo i neće znati da se zašтите od nečega sličnog, ukoliko se to bude desilo.

Negiranje jedinstvenosti Holokasta se objašnjava i potrebom da se u žrtve Holokasta uključe i druge žrtve genocida, ubijeni ili umrli u vreme Drugog svetskog rata. Pojedini istoričari insistiraju da ne treba praviti razliku između masovnog ubijanja Jevreja i masovnog likvidiranja drugih naroda u Trećem Rajhu. Sve ono što se događalo, patnja, prolivanje krvi nevinih ljudi u vreme nacističkog režima za vreme Drugog svetskog rata, koji je besneo u Evropi i pogodio ceo svet, moglo bi se, po njihovom mišljenju, smatrati jednim velikim Holokaustom. U tome “velikom Holokaustu“ su učestvovali baš svi narodi u okupiranim zemljama⁴⁰.

U savremenim društvima javlja se “čežnja“ za Holokaustom, odnosno osećaj koji se može nazvati “holokaust zavist“. Deo savremenih istoričara želi da revidira dešavanja u vreme Drugog svetskog rata. Direktor centra “Simon Vizental“ se o tome ovako izražava: “Ono što se sada dešava može se nazvati holokaust zavist. Posle mnogo godina ljudi su konačno shvatili koliko je Holokaust važan, on je postao simbol ogromnog ljudskog stradanja i svi žele da budu na istom nivou kao Holokaust. (....) Ljudi koji su bili pogođeni tim zločinom žele da imaju isto priznanje i prepoznavanje kao i žrtve Holokasta koje su to priznanje dobile 60 godina posle stradanja. Holokaust je nešto bez presedana i apsolutno jedinstveno. Sada svako želi da zakači svoj vagon za Holokaust.“⁴¹

U intelektualnim krugovima u zemljama Evrope i zemljama bivše Jugoslavije su za učešće i odgovornost svojih državljana u ostvarenju Holokasta krivili nemačku vojnu upravu, pod kojom su i oni bili. Na taj način i njihovi građani su bili primorani da pod najvišom kaznom prihvate da učestvuju u Holokaustu. Takvi naučnici ne negiraju Holokaust, ali njihov nacionalizam prenosi krivicu na druge narode, Nemce.⁴²

Grupa stručnjaka za Holokaust iz Centra Simon Vizental smatra da postoji šest radnji u procesu oslobađanja od zataškavanja krivice naroda okupiranih zemalja.⁴³ Prva je priznanje za učešće lokalnog stanovništva u procesu Holokasta i izvinjenje za te zločine. Sledeća je komemoracija žrtvama. Nakon te radnje postoji gonjenje počinitelaca. Četvrta faza je obimna dokumentacija zločina. Nakon toga bi trebalo da sledi uvođenje teme Holokasta u nastavu, u redovan sistem obrazovanja. I najzad šesta faza je priprema i obezbeđenje jevrejske zajednice i pojedinaca restitucijom dobara izgubljenih u Drugom svetskom ratu.

Zaključak

Holokaust je pojava koja je zahvatila Jevreje, kao narod, za vreme Drugog svetskoga rata. Holokaust je jedinstveni istorijski fenomen. Ni jedan narod, osim jevrejskog, nije bio osuđen na

⁴⁰ Efraim Zurof, direktor Centra “Simon Vizental“ govori da mnogi narodi žele da stradanja sopstvenog naroda u Drugom svetskom ratu obeleže kao Holokaust. “Pošto je holokaust postao simbol svi hoće da prikažu zločine kao holokaust, jer tako dobijate priznanje, odštetu, što mi zovemo čežnjom za holokaustom.“ <http://www.novosti.rs/.../aktuelno.289.html:557400-Zurof...> viđeno 15. 07. 2015.

⁴¹ Efraim Zurof, Stepinac, Sveštenik masovnog ubice, *Jevrejski pregled*, broj 4, Beograd, 20-21.

⁴² Manfred Gerstenfeld, *The Abuse of Holocaust Memory, Distortions and Responses*, Jerusalem 2009, 75.

⁴³ Manfred Gerstenfeld, *The Abuse of Holocaust Memory, Distortions and Responses*, Jerusalem, 2009, 62 – 69.

totalno uništenje.⁴⁴ Nijedna država⁴⁵, da bi ostvarila svoju politiku, nije naumila da fizički uništi svakog muškarca, svaku ženu i svako dete koji pripadaju određenom narodu.

Rezime

Pojava i sprovođenje Holokausta je jedinstven slučaj u ljudskoj istoriji. Do prilika za njegovo idejno i političko oformljenje i njegovo sprovođenje je došlo usled niza nepovoljnih okolnosti.

Po završetku Prvog svetskog rata nemačka država je pristala da isplati reparacije oštećenim državama. To ju je dovelo do izvanredno teškog materijalnog stanja. Usled ekonomske bede, većina njenog stanovništva je prihvatila ideologiju nacionalsocijalizma koja je zagovarala teoriju rasizma. Po toj teoriji samo jedna, arijevska rasa je stvorena da vlada svetom. Svi drugi narodi je trebalo da služe arijevskoj rasi. Jevreji su predstavljali narod, koji je, prema nacističkoj rasnoj ideologiji trebalo potpuno uništiti. Teorija rasizma je kodifikovana "Nirnberškim zakonima" koji su doneti septembra 1935. godine.

Kako se širila teritorija Trećeg Rajha, širio se prostor za sprovođenje "konačnog rešenja" nad Jevrejima. Na teritorijama Kraljevine Jugoslavije, koje su postale ratni plen Trećeg Rajha, nastale su dve marionetske državne tvorevine: Nezavisna Država Hrvatska i Srbija. Antijevrejske mere su nastavljene i u okupiranim oblastima koje su nastale raspadom Jugoslavije. Na tim teritorijama su se primenjivali Nirnberški zakoni. Teritorija Srbije je imala neslavnu ulogu da bude prva okupirana zemlja u kojoj je, polovinom 1942. godine "rešeno jevrejsko pitanje" o čemu je general Harald Turner izvestio Firera, 29. avgusta 1942. godine.

Posle završetka Drugog svetskog rata, ratnim zločincima se sudilo na Međunarodnom vojnom sudu, koji je zasedao od novembra 1945. godine do avgusta 1946. godine u Nirnbergu. Sudilo im se po Rezoluciji o zločinu genocida koja je ratifikovana u Ujedinjenim nacijama 1946. godine.

Loš sistem vrednosti u savremenom društvu podstiče tumačenja koja negiraju Holokaust i njegovu jedinstvenost. Postoje načini prema kojima bi trebalo zauzeti stav o etički ispravnom pristupu tumačenja Holokausta. Prvi je priznanje za učešće lokalnog stanovništva u pcesu Holokausta i izvinjenje za te zločine. Sledeća radnja je komemoracija žrtvama. Nakon te radnje postoji gonjenje počinitelaca. Četvrta faza je obimna dokumentacija zločina. Sledi uvođenje teme Holokausta u nastavu, u redovan sistem obrazovanja. Šesta faza je priprema i obezbeđenje jevrejske zajednice i pojedinaca restitucijom dobara izgubljenih u Drugom svetskom ratu.

⁴⁴ Jisrael Gutman, Haim Šacker, Holokaust i njegovo značenje, Beograd, 2010, 86.

⁴⁵ "Treći Rajh".